

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Факультет української й іноземної філології та мистецтвознавства

(назва)

Кафедра загального та слов'янського мовознавства

(назва)

Когнітивна семантика

(назва навчальної дисципліни)

ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни

підготовки бакалавра

(назва освітнього ступеня)

спеціальності 035.03 Філологія. Слов'янські мови і літератури

(переклад включно)

(шифр і назва спеціальності)

(Шифр за ОПП ПП 5.12в)

Дніпро
2017 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Дніпровським національним університетом імені Олеся Гончара
(повне найменування вищого навчального закладу)

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: проф. Пристайко Т. С.

Обговорено та схвалено науково-методичною комісією за напрямом підготовки/спеціальністю 035 Філологія; 014.01 Середня освіта (українська мова і література); 6.020303 Філологія (українська мова та література, російська, англійська, німецька, французька, китайська, японська, англійська /переклад/)

“29” серпня 2017 року, протокол № 1

ВСТУП

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Когнітивна семантика» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 035.03. Філологія. Слов'янські мови і літератури (переклад включно)». Освітня програма «Російська мова і література».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні постулати та категорії когнітивної семантики як основної частини когнітивної лінгвістики.

Міждисциплінарні зв'язки: Навчальна дисципліна «Когнітивна семантика» базується на знанні курсу «Вступ до мовознавства» (Лексикологія), розділу «Семантика» дисципліни «Сучасна російська мова (у т.ч. стилістика і культура мови)». Лексикологія).

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Основні категорії та постулати когнітивної семантики
2. Семантика російської мови у когнітивному аспекті

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Когнітивна семантика» є ознайомлення студентів з основними ідеями когнітивної семантики у відношенні до російської мови, забезпечення володіння метамовою когнітивної семантики та методикою семантико-когнітивного аналізу мови.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Когнітивна семантика» є:

- 1) висвітлення специфіки когнітивної семантики як основної частини когнітивної лінгвістики;
- 2) засвоєння категоріально-термінологічного апарату когнітивної семантики;
- 3) висвітлення глибинних механізмів категоризації, концептуалізації та мовної номінації;
- 4) вивчення механізмів метафоричних та метонімічних переносів у світлі когнітивних процесів;
- 4) оволодіння методами та прийомами семантико-когнітивного опису концептів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- 1) історію виникнення й розвитку когнітивної семантики як науки;
- 2) основні категорії і постулати когнітивної семантики;
- 3) основні методики і прийоми семантико-когнітивного аналізу;

вміти:

- 1) володіти категоріально-термінологічним апаратом когнітивної семантики;
- 2) аналізувати системні утворення у лексиці (синонімію, антонімію, полісемію) у когнітивному аспекті;
- 3) проводити семантико-когнітивний аналіз концептів різного типу;
- 4) застосовувати одержані знання при у своїй подальшій науково-дослідницькій діяльності.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основні категорії та постулати когнітивної семантики

Тема 1. Становлення когнітивної лінгвістики. Когнітивна лінгвістика як наука. Джерела когнітивної лінгвістики, етапи її формування. Основні риси сучасної когнітивної лінгвістики.

Тема 2. Семантика у когнітивній лінгвістиці. Когнітивна семантика як центральна частина когнітивної лінгвістики, її найважливіші риси та постулати. Когнітивна семантика як навчальна дисципліна. Мета і завдання курсу.

Тема 3. Концепт як базове поняття когнітивної семантики. Проблема визначення: концепт, поняття, значення. Концепт і слово. Номінативне поле концепту. Структура концепту. Типи концептів. Національна специфіка концептів.

Тема 4. Методи і прийоми опису концептів. Принципи семантико-когнітивного аналізу концептів. Побудова номінативного поля концепту. Експеримент як метод дослідження концепту. Опис

семантики мовних засобів вираження концепту. Верифікація результатів опису концепту. Моделювання концепту.

Змістовий модуль 2. Семантика російської мови у когнітивному аспекті

Тема 5. Концептуалізація дійсності й мовна номінація. Когнітивні механізми концептуалізації. Картина світу. Концептуальне розмаїття картин світу. Принцип опертя на «родинні тотожності» при концептуалізації. Співвідношення понять прототипу й інваріанту. Когнітивні механізми акту номінації. Внутрішня форма слова у когнітивному аспекті.

Тема 6. Метафора у когнітивному аспекті. Когнітивні передумови метафоризації у мові. Визначення мовної метафори. Класифікація метафор. Когнітивні механізми мовної метафори. Закономірності метафоризації. Метафора з точки зору фреймової семантики.

Тема 7. Метонімія у когнітивному аспекті. Когнітивні передумови виникнення метонімічних переносів. Визначення метонімії у мові. Класифікація метонімії. Моделі метонімії. Метонімія з точки зору фреймової семантики.

3. Рекомендована література

1. Апресян Ю. Д. Избранные труды. Т. 2. Интегральное описание языка и системная лексикография. – М., 1995.
2. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. – М., 1998.
3. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике русского языка. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1996.
4. Берестенев Г. И. Семантика русского языка в когнитивном аспекте. – Калининград, 2002.
5. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: курс лекций по английской филологии. – Тамбов, 2001.
6. Булыгина Т. В., Шмелев А. Д. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики). – М., 1997.
7. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. – М., 2001.
8. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и грамматики. – М., 2001.
9. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – М., 1996.
10. Воркачев С. Г. Вариативные и ассоциативные свойства телеономных лингвоконцептов. – Волгоград, 2005.
11. Гачев Г. Национальные образы мира, Космо-Психо-Логос. – М., 1995.
12. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: Типы фреймов // На стыке парадигм лингвистического знания в начале XXI века: грамматика, семантика, словообразование: Материалы междунар. конф. Москва, октябрь, 2002 г. – Калининград: Изд-во КГУ, 2003. – С. 141–159.
13. Иевлева М. Х. Базисные концепты ментального мира человека. – Уфа, 2002.
14. Кобозева И. М. Лексическая семантика. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
15. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? – М., 2003.
16. Красных В. В. Виртуальная реальность или реальная виртуальность. – М., 1998.
17. Красных В. Этнопсихология и лингвокультурология. – М., 2002.
18. Кубрякова Е. С. и др. Краткий словарь когнитивных терминов / Под общ. ред. Е. С. Кубряковой. – М., 1996.
19. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. – М., 2004.
20. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику. – М., 2004.
21. Минский М. Фреймы для представления знаний. – М.: Энергия, 1979. – 151 с.
22. Новый объяснительный словарь синонимов русского языка / Под ред. Ю. Д. Апресяна. – 1-й вып. – М., 1997; 2-й вып. – М., 2000; 3-й вып. – М., 2003.
23. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. – М., 2007. – 314 с.
24. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. – Воронеж, 2001.
25. Попова З. Д., Стернин И. А. Понятие концепта в лингвистических исследованиях. – Воронеж, 1999.
26. Рахилина Е. В. Когнитивный анализ предметных имен. Семантика и сочетаемость. – М., 2000.
27. Роль человеческого фактора в языке. – М., 1988.

28. Русское слово в мировой культуре. Концептосфера русского языка: константы и динамика изменений. – СПб., 2003.
29. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология: Монография. – К.: Изд-во укр. фитосоциологического центра, 2000. – 248 с.
30. Селиванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006.
31. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. – М., 1997.
32. Структуры представления знаний в языке. – М., 1994.
33. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. – М., 1986.
34. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М., 1996.
35. Филлмор Ч. Дж. Дело о падеже // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 10. – М.: Прогресс, 1981. – С. 369-495.
36. Филлмор Ч. Дж. Об организации семантической информации в словаре // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 14. – М.: Прогресс, 1983. – С. 23-60.
37. Филлмор Ч. Дж. Фреймы и семантика понимания // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 23. – М.: Прогресс, 1988. – С. 52–93.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання – опитування під час практичних занять, виконання вправ, тестування.